

ПРОФЕСІЯ НАУКОВЦЯ МАЄ БУТИ ПРЕСТИЖНОЮ

19–20 листопада 2018 р. у Львові за ініціативи Західного наукового центру НАН України і МОН України відбувся присвячений 100-річчю НАН України міжнародний конгрес «Науковий потенціал Західного регіону України у контексті міжнародного співробітництва: сучасний стан і перспективи розвитку».

У рамках цього конгресу в залі засідань ЗНЦ НАН України і МОН України пройшов науковий круглий стіл-дискусія «Проблеми та перспективи розвитку біологічних, медичних, сільськогосподарських наук та біотехнологій в Західному регіоні України», модератором якого був директор Інституту біології клітини НАН України, академік НАН України **Андрій Сибірний**.

Про сьогоднішній стан науки й розмовляємо з Андрієм Андрійовичем – директором Федерації європейських мікробіологічних товариств, президентом Українського товариства клітинної біології. Водночас Андрій Андрійович вже впродовж 22 років працює в Польщі – спочатку в Ченстоховській політехніці, а від 2000 р. – в Жешівському університеті як завідувач кафедри біотехнології і мікробіології.

ЯКЕ СУСПІЛЬСТВО, ТАКЕ Й ЖИТТЯ, В ТОМУ ЧИСЛІ – Й НАУКОВЕ...

Б.З. Є у Ліни Костенко геніальні слова:
«Є боротьба за долю України.

Все інше – то велике мискоборство».

Як Ви вважаєте: чого в Україні наразі більше – боротьби за свою країну чи мискоборства, як, скажімо, телеглядачі могли переконатися, спостерігаючи за подіями в залі Верховної Ради на екстреному засіданні 26 листопада?

А.С. В основному люди сьогодні переважно думають про те, як звести кінці з кінцями. Оце, можливо, для людей важливо. Наші люди, звичайно, налаштовані патріотично, але, скажімо чесно, турботи повсякденні переважають...

Б.З. *А де в усьому цьому вчені, наука?*

А.С. Наука на Україну не працює. В Україні науки серйозної немає. Ми – на останньому місці серед європейських країн щодо кількості публікацій на душу населення!

Б.З. *Президент НАН України академік НАН України Борис Патон в інтерв'ю газеті «Дзеркало тижня» (24.11.2018) висловився так: «Наука – важка праця. Десь навіть виснажлива. Вимагає повної віддачі». Ви відчуваєте це впродовж своєї багаторічної діяльності?*

А.С. Відчуваю. З цим я згоден. Якби в мене забрали науку, я би через два дні помер. І у відпустці, і у замиському будинку під Свалявою – весь час працюю.

Б.З. *Тепер – про ситуацію в біології. На засіданні міжнародного наукового круглого стола-дискусії, що відбувалося 20 листопада, Ви сказали, що «УАН за радянських часів спеціалізувалася в галузі оборонно-*

**Андрій
Сибірний**

го комплексу. А біологічна складова – осколок московської науки...» Розкажіть про це детальніше.

А.С. Яке суспільство, таке й життя, в тому числі – й наукове. Експериментальну науку без матеріального забезпечення творити взагалі неможливо. Розум науковців потрібен ще й для того, щоб підбирати обладнання, реактиви. У Радянському Союзі все було централізовано. Матеріальне забезпечення йшло в інститути всесоюзного значення – в Москву, Санкт-Петербург, Пущино (під Москвою, де був академічний центр біологічної науки). Там було гарне обладнання. І можна було робити добру науку. Столиці союзних республік були забезпечені гірше. А Львів – периферія ще більша. Валюти науковці не бачили тут зроду. А я чогось протягнув руку за реактивами в Пущино, в Москву. Забезпечити отримання приладів було таки неможливо. Біологічна наука в Москві – хороша, не зрівняти з тим, що в українському світі.

Інститут біоорганічної хімії імені Шемякіна був як кращий в Америці. Його директором був **Ю.А. Овчинников** – віце-президент АН СРСР. Міг входити в «усі палати». А тепер вони – на початковому рівні, як і ми. Але вони мають валюту. Переважно фінансують військово-промисловий комплекс. І я маю валюту, бо маю закордонні гранти. За президентства **Л.Д. Кучми** і **В.А. Ющенка** зарплати були порівнянні з російськими, а потім стрімко почали падати. Приміром, у 2008 році в Києві проходив 12-ий Міжнародний конгрес по дріжджах. Я дістав 10 тисяч євро від НАН України, щоб провести конгрес... Тепер таке неможливе.

Б.З. *«Постала незалежна Україна, – говорили Ви на засіданні круглого столу-дискусії, – до науки не доходили руки.» Чому, пане Андрію?*

А.С. Бо наука за роки незалежності не дала нічого. Гроші, які виділяються на науку, марнуються. Чому? Це вже інше питання. Тому, що наука в нас не реформована. Реформи ринкові настали, а в науці – ні. Бо керівники науки – самі дуже слабкі науковці. То ж їх треба повиганяти. Бо вони самі на свою ж погибель реформувати не будуть. У НАН України немає такої корупції, яка є в Мінвузі. Бо не дуже є що красти. Словом, корумпований наш народ – зверху до низу. А мені приємно, що ми тут, у нашому інституті, не маємо такого!

Б.З. *Який вихід?*

А.С. Для України – це серйозне питання. Створено організації, а вони не діють. На жаль, у плані боротьби з корупцією не зроблено нічого. Створено відповідні організації, а результат – нульовий! 27 років «борються» з корупцією. А в Польщі справді борються.

Б.З. *І їм це вдається?*

А.С. Польща ще в 1989 році розпочала справжні реформи. Я – свідок, бо працюю у сусідів як польський звичайний професор вже 22 роки. З них 15 років завідувачем кафедри біотехнології і мікробіології. Підготував одного габілітованого доктора і чотирьох докторів філософії. Спочатку я викладав у Ченстоховській політехніці, а від 2000-го – в Жешівському університеті. Там боротьба з корупцією, повірте, – серйозна. У них когось садять весь час.

Б.З. *А в нас – якось не виходить...*

А.С. Так, бо один когось розкриє, а той – вдарить іншого, і так далі. А люди, які на вищих щаблях влади в Україні, на жаль, не розуміють, що розвиток держави залежить, у першу чергу, від рівня розвитку науково-технічного прогресу. Українська наука не дала жодної розробки, яка б збагатила українську економіку. А в Польщі наука – на серйозному міжнародному рівні.

Б.З. *А як співпрацюєте з молодими науковцями?*

А.С. Я тут, в Інституті, ввів драконівські правила.

Б.З. *Тобто?*

А.С. Що дисертація з нашого Інституту має бути такою, як, скажімо, в Німеччині чи Японії – тобто на високому міжнародному рівні. А якщо повернутись

до головної нашої «струни», то скажу: нас недофінансують...

Б.З. *Борис Патон у згаданому інтерв'ю з жalem констатує: «У державі немає розуміння, навіщо Україні наука і які пріоритетні напрями треба розвивати. Немає головного – державної стратегії в науковій сфері, основи основ». А я б ще додав: не вистачає молодих кадрів. То ж, справді, як нам розвиватися?*

А.С. Професія науковця має бути престижною. Але що виходить? У нас в Інституті захищаються, як у США. А отже – одразу виїжджають за кордон. Бо ж якщо публікуються як в Америці, то це в нас не ціниться. Отож їдуть – в Німеччину, Швецію, Канаду, США...

Б.З. *Хто?*

А.С. Мої аспіранти колишні. Так і здійснюється відтік мозків. Про який патріотизм говорити? Люди поставлені в умови виживання. Науковці на Заході живуть гідно. А в нас цього немає. Бо не зробили реформи науки.

Б.З. *То як це робиться у Польщі?*

А.С. Там введено кількісне оцінювання результатів наукової діяльності – на основі цитувань відповідних публікацій. Тих, хто має вищі бали, – фінансують. Або дають якийсь час (рік, наприклад) для поліпшення ситуації. Якщо ні, – звільняють з роботи. Розумієте: якщо людина в українській реальності працює на американському рівні, то вона працює краще, ніж в Америці. У Києві теж є чудові люди. Я недарма тут хліб жував. Інститут біології клітини НАН України – це єдиний інститут, де усі чотири (підкреслюю: чотири) відділи працюють на міжнародному рівні. І це моя найбільша гордість.

Б.З. *Чи Ви згодні з думкою академіка НАМН України Бориса Зіменковського, ректора ЛНМУ імені Данила Галицького, що «медична допомога тепер – крутість»?*

А.С. Я тут не маю своєї думки. Я – не медик.

КОЛИ Я ПОВЕРТАВСЯ ДОДОМУ ЗІ США, ХОТІВ ЗЕМЛЮ СВОЮ ЦІЛУВАТИ...

Б.З. *А як Вам страшна цифра, яка прозвучала на зустрічі: в Україні недонароджується щороку близько 400 тисяч дітей? Що повинен робити уряд? І не тільки він?*

А.С. Не знаю, що це за термін. Хоча, можливо, передусім йдеться про те, що багато дівчат емігрують. І жінок, і чоловіків. Та й, врешті, спробуйте по-людськи жити в нашій ситуації. І приводити більше дітей на цей світ!

Б.З. *На засіданні круглого столу йшлося про ситуацію в аграрному секторі, про що й говорив академік НААН Василь Влізло: «Проблеми наукові в нас найбільші. Академія замкнута у своїм просторі». Додам своє запитання: «Коли вдасться нам розімкнути аграрний простір?»*

А.С. Це для мене було відкриття. Але, вважаю, вони й справді працюють на низькому рівні. Потрібно запросити добрих науковців із інших установ, яких потрібно відповідно стимулювати.

Б.З. *А як Ви сприйняли визнання свого кандидата біологічних наук Олега Стасика, який є вченим секретарем Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій при Кабінеті Міністрів: «Біда наша загальна – ми не говоримо правди!»*

А.С. Правду сказав колега про правду. Він має хороші ідеї, які намагається реалізувати. Що ж, дуже великий опір існує...

Б.З. *Пане Андрію, ще одне загальне запитання, так би мовити: чому не відбулася реалізація пропозицій, висловлених на Майдані?*

А.С. У нас дуже люблять обіцяти. Але обіцянки недостатньо підкріплюються. Вони є переважно (або – досить часто) гаслами. Звичайно, це законмірні гасла про те, що хочемо жити краще. Скажу так: я противник революційних змін, бо вони ведуть тільки до погіршення.

Б.З. *Пане Андрію! Революції – це рух.*

А.С. Та так. Але в них є багато обіцянок, які не можна виконати. Принаймні, дуже швидко. Два роки тому я плакав, коли звільняв людей з Інституту.

Б.З. *Чому?*

А.С. Бо різко зменшили фінансування. А в нас 100 % державного фінансування йде на платню. На все інше – заробляємо гроші.

Б.З. *Також за допомогою реалізації наукових пропозицій?*

А.С. Звичайно.

Б.З. *Коли в Україні запанує нормальне судочинство?*

А.С. Я – не оракул, щоб міг це передбачити. Дуже багато залежить від рівня керівника. Знаєте, я не бачу якоїсь перспективи в поліпшенні ситуації. Хто більше заплатить, той нині й виграє суд. А найгірше – говорити, що в нас – все добре. Це – хронічний шлях в нікуди. Треба бачити свої негативні якості. І розробляти методи їх подолання.

Б.З. *Пане Андрію! Як налаштувати людську свідомість на зміну поглядів і, відповідно, на зміну дій?*

А.С. Бракує лідера. **Петро Порошенко** значною мірою відповідає своїй посаді. Крім одного – відсутність діяльної боротьби з корупцією. Говорить він гідно. А от боротьба з корупцією...

Б.З. *Семен Глузман, колишній дисидент, вважає, що «нам потрібно навчитися не вірити політикам».*

А.С. Хіба? Здається, не варто погоджуватись із паном Глузманом. Не підтримую цього висловлювання.

Просто маємо краще обирати всіх – на різних рівнях.

Б.З. *Чи бачите Ви ті молоді обличчя, які мали*

б прийти до влади, до науки, про що останнім часом аж заикаюся – у розмовах?

А.С. У науці є молоді люди. Це світочі. Ось, у нашому Інституті, наприклад, це **Костянтин Дмитрук**, доктор біологічних наук, **Ростислав Панчук**, кандидат біологічних наук. Розумні, хороші люди... Наше щастя, що не втекли.

Б.З. *Коли у нашому суспільстві запанує духовне піднесення?*

А.С. Духовне піднесення є. Там, де немає осередку, все ж є духовні постаті, тобто люди, які піднялися, які пройняті духовним сенсом. Так, піднесення є. Але мало в чому воно реалізується. Шкода, що ми – найбідніші білі люди, зійшли на останню сходику, – вже й після Молдови.

Б.З. *Чи знаєте Ви себе, чи пізнали?*

А.С. Це складно відповісти. Треба, хоча б для себе, розшифрувати дефініцію «Що це – знати себе?». Я займаюся клітиною. А людина взагалі має багато десятків мільярдів клітин.

Б.З. *Хто нині в українському суспільстві таки бореться за правду?*

А.С. Я займаюся науковою роботою, а не борюся за правду. Але кожна людина, роблячи свою роботу, бореться таки за правду.

Б.З. *Про що мрієте?*

А.С. Я взагалі не мрійник. Я маю цілі в житті. Я хотів стати директором Інституту – став ним. Хотів стати академіком НАН України – став. І я є єдиним і першим академіком НАН України в галузі біологічних наук – від 1939 року в Західній Україні.

Б.З. *Ваші діти – також науковці?*

А.С. Так. Катерина – доктор біологічних наук. Працює у Версалі, біля Парижа. Анастасія, друга дочка, подала до захисту дисертацію в Кембріджському університеті (Великобританія).

Б.З. *Звідки Ви походите?*

А.С. Народився на Закарпатті. Але що цікаво: батько – з Полтавської області, мама – з Житомира. Я в Галичині – від 1955 року. Мій дід воював на Майдані з російськими «гостями».

Б.З. *Добре. І – на завершення. У Ліни Костенко є й такі філософські рядки:*

*«Найвище уміння – почати спочатку
Життя, розуміння, дорогу, себе...».*

Що б Вам найбільше хотілося почати спочатку?

А.С. Нічого би не міняв. Може, недобре зробив, що не залишився в США, але, чесно скажу, не шкодую. Коли я повертався додому зі США, хотів землю свою цілувати.

Б.З. *Дуже Вам дякую за розмову, пане Андрію! Радий, що познайомився з Вами ближче. ■*

Спілкувався **Богдан Залізник**
керівник прес-центру наукової журналістики
Західного наукового центру НАН України
і МОН України, член НСПУ і НСЖУ,
м. Львів